

LITERATUUR EN KUNST

Nieuwe gegevens over Alice Nahon en haar werk.

In verband met de herdenking van het overlijden van Alice Nahon, op 21 Mei 1933, sprak ik voor „het literair-halfuur der N. C. R. V.” in de corresponderende week van dit jaar over het onderwerp: „Nieuwe gegevens over Alice Nahon”. Verschillende belangstellende lezers van ons blad vroegen mij, deze radio-rede in „De Reformatie” op te nemen, omdat ze die nieuwe gegevens wilden verwerken in een voordracht binnen eigen kring. Ingevolge dat verzoek geef ik het gesprokene onveranderd weer.

Gisteren, den 24en Mei, was het een jaar geleden, dat de Vlaamsche dichteres Alice Nahon op het kerkhof Schoonsel te Antwerpen werd begraven.

Ze was lang ziek geweest en had veel geleden. Ze was door haar eenvoudige, klare poëzie bij zeer velen bekend en daarom was er algemeene deelneming, die in gloedvolle woorden zich uitte.

De eerste weken na haar heengaan werd veel geschreven over haar persoon en haar werk en dat vele werd gelezen met instemming en met bewogenheid — maar daarna richtte zich allengs de publieke belangstelling weer op andere dingen.

Natuurlijk, want bij de dooden kunnen de levenden niet blijven staan.

Maar vergeten is daarom Alice Nahon niet.

Nog altijd worden haar drie verzenbundels: „Vondelingskens”, „Op Zachte Vooizekens” en „Schaduw”, welke gezamenlijk verkoopcijfer de 80.000 heeft overschreden, door velen opgeslagen en opnieuw, of voor het eerst met stille ontroering genoten.

Nog altijd wordt over haar gesproken, in verband met wat betreffende haar persoon en werk werd gepubliceerd.

Als er dan nadere gegevens zijn, die deze poëzie in een helderder licht stellen, kan met recht worden verwacht, dat daarvoor belangstelling zal bestaan.

’t Is mede daarom, dat ik, nu juist een jaar na haar begrafenis als vanzelf onze herinnering teruggaat naar den Schoonselhof te Antwerpen, in dit literair halfuur Uw aandacht vraag voor de persoon en het werk van Alice Nahon.

Want zulke gegevens zijn er inderdaad.

Verschillende necrologiën en ook mededeelingen, die mij van de zijde der familie werden, verschaffen nadere inlichting, zoowel over haar leven als over haar werk.

En dan is er nog een tweede aanleiding.

Binnenkort zal verschijnen een Gedenkschrift, dat een comité van Vlaamsche dichtervrienden voorbereidt en dat ook in den Nederlandschen boekhandel te verkrijgen zal zijn. Het zal dus ongetwijfeld velen welkom wezen, over dien komenden bundel en zijn inhoud iets te vernemen.

Ik spreek dan eerst over de nieuwe biografische gegevens; daarna over die, welke den ontwikkelingsgang der dichteres in een nader licht stellen; eindelijk nog met een enkel woord over het Gedenkschrift.

* * *

Eerst dus de nieuwe biografische gegevens.

Voor een deel betreffen die de jeugdijaren van Alice Nahon. Op de lagere school te Mortsel, thans voorstad van Antwerpen, vroeger een afzonderlijk dorp, trok Alice de aandacht, doordat ze meer van boeken wist, dan iemand kon vermoeden. In ’t bijzonder was ze ontvankelijk voor verzen; en ze verbaasde de zusters, en bij gelegenheid van een officieel bezoek ook den inspecteur, door de gemakkelijkheid, waarmee ze, kind van 8 of 9 jaar, versregels kon opzeggen.

Zulk een trek is op zichzelf een kleinigheid, zeker, maar toch ligt er een duidelijke aanwijzing in, dat haar dichterschap in onmiskenbaren aanleg wortelde. Gevoel voor de muzikaliteit van de taal was haar blijkbaar ingeboren. Op de verdere ontwikkeling van dien aanleg heeft stellig ook gewerkt de invloed van haar vader, die in het boekhandelsbedrijf was — en nog is — en altijd een liefhebber is geweest van literatuur.

Toen Alice 13 jaar was bleek het voor haar gezondheid noodig, dat ze eenigen tijd naar buiten ging.

Te Putte, bij Mechelen, waar haar grootvader en oom rozenkwekers waren geweest, woonde een zuster van haar moeder, Tante Mieke. Bij haar kwam Alice in huis en ze woonde er een vol jaar.

Deze Tante Mieke was een bijzondere vrouw. Haar liefde ging uit naar bloemen en kinderen. Hoe meer kinderen ze om zich heen had, — ze was ongetrouwd — des te meer genoot ze, en het was haar vreugde met die kinderen langs de bloembedden te gaan en hen bloemen te leeren kennen, kransen te leeren vlechten, schoonheid te leeren zien.

Met Alice was ze hoog ingenomen. „Ons Alice is een juweeltje van God” betuigde ze aan haar zuster.

En wederkeerig had het nichtje een groote

Ook „Patrimonium” geeft onzuivere voorstelling.

Men herinnert zich, dat ik, om bekende redenen, en uit bepaald gezichtspunt, bezwaar inbracht tegen de wijze, waarop het Geref. Jongelingsblad een scheeve voorstelling gaf van wat de brochure van den Heer A. Schilder, Recht tot Werkstaking, beweerd heeft; gelijk ook tegen het feit van die scheeve voorstelling zelf.

Tot mijn spijt moet ik gelijke bezwaren inbrengen tegen „Patrimonium”. Geklaagd wordt, in dit orgaan, dat door dhr. S. niet met argumenten wordt gezegd, „waarom werkstaking met inachtneming van een opzegtermijn, dus zonder contractbreuk, ongeoorloofd zou zijn”. Men kan even goed klagen, dat de heer S. niet met argumenten aangeeft, waarom de geref. kerk de nooddoop moet locaten, niet met argumenten aantoon, waarom verzekering zonde zou zijn. Men voelt mijne bedoeling: de heer S. heeft heelemaal niet gezegd, wat hem hier in den mond gelegd wordt. Hij heeft het alleen over strengere zelfbeheersching gehad, die men bij het staken in acht zou hebben te nemen, dan thans vaak geschiedt. Door hem in den mond te leggen, wat hij niet gezegd heeft, wordt het fijne puntje van zijn betoog „doodgezwegen”.

Verder: geklaagd wordt, dat de heer S. uit bijbelteksten concludeert, „dat wij niet, uiteraard met geoorloofde middelen, mogen streven naar wat meer dan een droge bete”. Ook hier alweer misduiding van des schrijvers gevoelens. Ik heb reeds letterlijke citaten gegeven. Ik voeg er nu bij een verwijzing naar § 49: waar de wegen worden geopend, waarlangs legen onrecht, of niet „behoorlijk” loon te strijden is. Het stakingswapen wordt als WAPEN echter aan een afzonderlijke keur onderworpen. En over dit fijne puntje loopt men weer heen.

Ten derde: beweerd wordt, dat de heer S. juist tegenover de arbeiders zoo op die soberheids-gedachte den nadruk legt. Ook dit wees ik reeds af als onjuiste weergave van zijn gevoelens. De bedoelde passage kwam voor, gelijk gezegd is, in een algemeen betoog, dat ook den werkgever, ook den hoogleraar, etc. op het oog had. En DAT IS JUIST de zedelijke waarde van dit betoog. Ik wilde wel eens, dat „Patrimonium” nu eens ronduit zei: wat het zou denken, wat al zijn lezers hoofd voor hoofd zouden moeten denken, indien de gereformeerde predikanten, die naar mijn vaste overtuiging vaak veel te weinig ontvangen voor de rechte vervulling van hun ambt (om dan maar te zwijgen van andere dingen) eens gingen staken. De heer S. heeft BEIDE partijen op het oog met die soberheids-gedachte, ook de werkgevers. Ook in § 49 is dat weer het geval. Hij beperkt óók den patroon b.v. in zijn „recht” tot sluiting van de fabriek, b.v. Waarom wordt dit verzweigd?

Men loopt heen over de staking als WAPEN (zie § 49). Deed men anders, d.w.z. sprak men over wat het fijne puntje is, dan zou een reeks vragen, als b.v. of een accountant, een advocaat wel genoegen neemt met onvoldoende bezoldiging, in de pen gebleven zijn. Een arbeider, die naar een beter gesalarieerde betrekking omziet, doet heel wat anders, dan de arbeider, die in massa een oorlogswapen hanteert. Een dwangmiddel. Waarom wordt toch op een poging, om naar Gods wet terug te leiden, zoo ruw geantwoord? Ruw — d.w.z. zonder behoorlijk op de dingen in te gaan?

K. S.

Anti-vereenigings-mentaliteit.

Onlangs heeft een voorganger bij de Chr. Geref. Kerk een brochure'tje de wereld ingeworpen, z.g. ter bestrijding van een Geref. predikant. Nauwelijks was mij het stuk ter recensie gezonden, of van chr. geref. zijde kreeg ik een brief: ach, als 'tu blijft, bespreek dat geval maar niet om persoonlijke redenen.

Ik heb het toen gelezen, moest toegeven, dat het een wonderlijk zenuwdrabbelding was zonder eenige heusche gedachte, en mij persoonlijk slechts in zoover rakende, als de auteur, zijnde leerling Apeldoorns, een mislukte geestigheid van zijn dogmatischen leermeester naschreef. Ik heb dan ook dadelijk, op dit chr. geref. verzoek, het brochure'tje verscheurd.

Thans ¹⁾ evenwel geeft „De Wekker” nog heusch een officieele aankondiging, en geeft in één en hetzelfde noordelijke kerkblad eerst Ds Hilbers, en daarna Ds Hovius een zeer aanbevelende recensie, dewijl het getrouwe volk er nog zoo veel uit mag komen te leeren van Gods waarheid.

Ik heb medelijden met zulke brekers van de eenheid der kerk. Het is niet de eerste keer, dat een chr. geref. voorganger mij voor een ander of voor zich zelf verzocht, als 'tu blijft niet te reconseren, vanwege den vrede des volks, en dat daarna de chr. geref. pers den Heere dankte voor het getrouwe getuigenis.

K. S.

¹⁾ Deze copie staat reeds eenige weken.

De lezer, ook de niet-filosofisch geschoolde, kan hier zijn aandacht geven aan volgende momenten: a) twee elkaar uitsluitende begrippen doordringen elkaar; vandaar de vervloeiing der begrippen; b) van het „statische denken” komt de overgang naar het „dynamische”; de drang tot daad komt hier reeds om den hoek gluren; dat is de houding, die ook de N. S. B. haar leden wil doen aannemen.

Vervolgens wijs ik op deze passage:

Spr. geeft dan nog eenige concrete toepassingen op de samenleving. De concrete werkelijkheid moet de onderscheidenheden dragen, wat in de samenleving wil zeggen, verdragen. Is zij daartoe te zwak, wat aan de gelijkheids-gedachte o.a. uitkomt, dan is dat een symptoom van verworping. Toeneming van moraliteit en dus van zedelijkheid culmineert tot harmonie der tot volledige ontwikkeling gekomen strijdige componenten.

Zoo is het ook met maatschappij en staat; deze tegendeelen doordringen elkander geheel. Verkeerd begrepen wordt dit als een verstatelijking van het maatschappelijke, wat noodwendig een ontvrichting van de maatschappij medebrengt. Deze vermenging, niet wederzijdsche doordringing, is inharent aan elke z.g. socialistische orde.

Hegel spreekt zoo nu en dan beidsprakig over „der Weltgeist”, een personificering van de Idee, die, zoals Hegel zegt, de hartstochten voor zich laat werken. Die is dan een soort bedrijfs-leider van de cultuur. In het algemeen laat zich zeggen, dat in den tijd van opbouw de „Weltgeist” in de menschen het besef inplant, dat het heil van boven moet komen en in den tijd van afbraak, dat het juist van beneden verwacht moet worden, van de massa. In elk geval moet het heil nog komen! Wat echter zeker komt is het onvermijdelijke, wat de list van den „Weltgeist” voortoovert als het heilzame. In tijden van afbraak zorgt hij voor leuzen, opdat ook de meer eedele menschen hun medewerking verleen. Moet het recht verzwakt worden, dan is de leus: humanisme b.v. Moet de staats- en maatschappelijke orde het ontgelden, dan verzint hij een edel klinkende leuze als maatschappelijke of sociale rechtvaardigheid, alsof er in redelijkheid nog een andere rechtvaardigheid zou hebben te gelden dan die, welke uit het recht voortkomt. Raakt een leuze versleten, dan verzint hij een andere, een (schijnbaar) tegengestelde leuze. „Alles, wat ooit bedorven is,” zegt Hegel, „is op goede gronden bedorven”. In het bedenken van die goede gronden is de „Weltgeist” onuitputtelijk.

In dit gedeelte onderstreepte ik enkele dingen. Men lette weer:

a) op de opvatting „der samenleving (de „onderscheidenheden”, die in de samenleving worden verdragen: men denke hier aan wat we nog uit brochure III der N. S. B. zullen hooren verkondigen over discretie en continuïteit);

b) op de harmonie van tot ontwikkeling gekomen strijdige componenten (hier wordt de „ethiek” weer opgebouwd niet uit God, doch uit de machtige werking der „Idee”, zie artikel verleden week);

c) op het tegendeel-zijn van maatschappij en staat, die elkaar doordringen (N. S. B.);

d) op het (ons niet troostende) filosofische protest tegen de „vorstatelijking” van het maatschappelijke (helgeen overeenkomt met de N. S. B.-beweringen tegen de door haar afgewezen stelling, dat zij het staatsabsolutisme — theoretisch — huldigen zou);

e) op het naar voren schuiven van den wil (hartstocht, bedrijfs-leider der cultuur), wat al weer aan de N. S. B. herinnert;

f) Op het komen van het heil „van boven”; waarbij dan „van boven” niet beteekent: van den wetgevenden God, doch een tegenstelling vormt met: „van beneden” — uit de massa. Men heeft hier weer datzelfde theoretische naar voren brengen van het motief eener geestelijke elite, die in dagen van „opbouw” (als Hitler, Mussolini, Massert hun Hand aan het roer slaan) de massa eenvoudig commandeert, en voor haar denkt (N. S. B.) zie hierover de door ons aangekondigde brochure van Prof. Anema);

g) op het verband tusschen redelijkheid, rechtvaardigheid en recht. Dat klopt weer precies met wat in brochure III der N. S. B. gedictieerd wordt over het „recht” in den machtsstaat.

We kunnen ons voorstellen, dat een enkele lezer dit artikel wat moeilijk te volgen vinden zal. Ik geef het dadelijk toe. Maar als ik breeder uitwerken ging, zou het nog zwaarder worden. Bovendien verwijs ik nog eens naar Prof. Anema's mooie brochure. Mijn doel met dit tusschen-artikel is eigenlijk niets anders dan een verwijzing te geven naar de hegeliënse conceptie van Ir. A. J. Bergsma, daardoor te meer perspectief te helpen krijgen in de reeds gereleveerde opmerking van „De Bezem” en voorts voor de volgende artikelen voorbereidend werk te doen. Bovendien mag ik dezen keer iets korter zijn, dan anders wenschelijk ware, omdat ik reeds eerder in ons blad schreef over Hegel en de grondgedachten van het nationaal-socialisme. Ik deed dat in de artikelenreeks: „Ook de Christelijke politiek in gevaar” in den loopenden jaargang).

K. S.

heid, dat juist chape voor zuerd heeft. Terzich op den op Zaterdag 9 den kerkdienst 10 Juni heeft ergaderd in de serie, onder lei. A. Kindermann, en dienomtrent i).

e vacature van rlijden van Dr gisma. Dezelfde rede gehouden andelijke naar

p, dat de voor-rinnerde, reeds k erop gewezen ls het Bolland-keijkheid voor ger op politiek filosoof den zin angstvallig voor zen der politiek ichte de nood-gegeven waar-toond uit de ie Afdeeling der ige vereeniging en (en dan met ig tot het natio-S.) moeite ge-

over de vraag N. R. Cl.”: „Hel-naar liet onder op den naam n, ligt evenwd egenover elkaar en. Philosophie is juist deze e boven: de heid van tegen-kan filosofie rding van den ij nimmer aan i en wil geven

bij ons”, (aldus

voelt, is uitver-aarenboven zal rd zijn gezegd.” i voorzitter van van wat de aan en Brochure III dsicht. Evenals voorzitter vor-e is. We kun-r, want het zou gaan te buiten voor een hege-zijn, en dat het a zulk een ope-uralid Ir. A. J.

t woord hooren r Hegels denk-et alleen herin-„grens” van het legel, maar ook op „moraal” en een en ander te verslag (N. R. C.). Eerst, wat het

niet blijven staan, overgaan, en vol-maakt verschillen, t A. A moet zich llen, als zijn niet an A. Met andere den, gedefinieerd

wederzijdsche be-onmogelijk blijft dsche begrenzing men wederzijdsche eer beide elkander evens volkomen t verstandige den-ia. Het of-of des ktische vernuim, t, met het zoowel of en het redelijke, et zoowel-als, ligt het verstand aan l zijn functie vol-g, het vervloeden begrippen te zijn.

verstandelijke tot van het statische n, wat ons bewust het verstandelijke vaardoor het ver-doorbroken heeft, zegd, „is de voor-